

ŞU BİZİM LİLİ

Hatice Ebrar Akbulut

- Sezai Karakoç, “Liliyar” şiiriyle okudukça anlamı ziyadeleşen bir hikâye anlatır. Hikâye insanlar arasında kurulan bağı derinleştirir. Anlatılan bir hikâyede herkes kendinden izler, yaşanmışlıklar bulur. Anlatılan yalnızca bir hikâyedir ama ondan çıkarılan manalar ve yollar sayısızdır. İnsan kendinden bir şeyler bulduğu her hikâyede ruhunun ihtiyaçlarını, kederlerini ve sevinçlerini duyar. Bir hikâye, ruhumuzun karanlık yanlarıyla yüzleştirebilir ya da bir hikâyeye güneş bulutların arasından sıyrılıp ruhumuzu ısıtabilir. Yaşadıklarımızın hüznü de sevinci de hikâyelerle daha bir anlam kazanır. “Demek bu yüzdenmiş...” derken buluruz kendimizi. Sanki o hikâyenin içinden geçerken kavrayamadığımız da geçip gittikten sonra bir film, bir şiir, bir şarkı, hayattan bir enstantane veya bir anlatıcı vasıtasıyla olan biteni daha net görür ve anlarız.

Hikâyelerle sezgimiz kuvvetlenir, yolumuz ışıır. “Liliyar” şiiri ruhumuzun derinlerine yürüyüşler yaptırır. Hikâyenin kaynağını, düğüm noktasını, bir hikâyede odağın değişebileceğini, odak değişince hikâyenin farklı açılardan okunacağını ve mahiyetinin de bundan etkileneceğini öğretir. Liliyar şiirinde kuklalara dikkat kesilince başka, kuklacıya kulak verince başka, Lili’ye bakınca da başka anlamlar ve boyutlar ortaya çıkar. Hikâyenin esas kişisi kimse, onun haklı olduğu noktalar aydınlanır ya da onda o ana kadar fark edilmemiş bir güzellik olduğu anlaşılır.

Sezai Karakoç’un edebiyat anlayışı daima güzel olanı işaret etmekten yanadır. Karakoç’un eleştiri mantığı da güzeli görme ve anlama üzerine kuruludur. Sezai Karakoç’un poetikasını ağırlıklı olarak yansıtan *Edebiyat Yazıları* adlı eserinde yer alan Yahya Kemâl’e dair yazısında şairin/yazarın/ insanın güzel niteliklerine odaklanmak gerektiğini özellikle vurgular ki “güzel/güzellik” odaklı bu bakış açısı hem poetikasının hem şiirinin anahtarlarından biridir.

Sezai Karakoç birçok farklı alanı birleştirebilen zengin bir muhakemeye sahiptir. Eserlerindeki kelime ve anlam çeşitliliğine, şiirlerindeki çağrışım yüküne bakıldığında hem Doğu İslam kültürüne yaslandığı hem de Batı kültüründen beslendiği, nerdeyse insanın varlık sahnesine çıktığı bütün zamanları ihata eden şiir yürüyüşünde güzelin güncelliğine dikkat kesilmesi ve bu yaşayan dilin içinden kadim olanın da güzelliğini işaret etmesi manidardır. Sağanak sağanak üzerine yağan şiirin, İbn Arabî, Mevlâna, Yunus Emre gibi çağlayanlardan döküldüğü bellidir. Karakoç, güzeli anlama ve güzelliği çoğaltma derindedir. Kendisi de bir şahsiyet olarak eseri, hayatı, sözü, şiiri, tavrı ve düşünce dünyasıyla eşine ender rastlanır güzelliklerden biridir. Şiir anlayışı itibarıyla İkinci Yeni ekolüyle birlikte anılsa da özgün imgeleri, hayal gücü ve güçlü ifadesiyle ikinci yeniyi aşan bir sestir. Karakoç bir yanıla hayatı şiire taşır, bir yanıla da muğlak, içe kapalı ve çağrışımlı üslubuyla şiirden yeni bir hayat çıkarır. Karakoç şiirle düşünmeye, inceliklere eğilmeye, görünenin ardındaki, görünmeyenin sırrını kavramaya davet eder. Şiiriyle okuru zapt etmez, onun da sözünü söylemesine, o metafizik yürüyüşe katılmasına izin verir, dizeleri arasında okura yürüyüp gideceği boşluklar bırakır.

“Liliyar” şiirindeki nakarat kelimeler, sorular, dizeler ifadeyi ve vurguyu anlam cihetiyle güçlendirir. Karakoç anlamı kuvvetlendirmek için laytmotif tekniğine başvurur. Tekrarlanan dizelerle şiirin hikâyesindeki vurguyu daha da kuvvetlendirir. Dize sonlarındaki “besbelli” kelimesi ve “Lili” isminin sürekli tekrarlanması, şiire hem lirik bir ahenk hem de hüznün katar ve şiirin müzikalitesini artırır. Şiirin içinde eriyen hikâyeye dâhil olduğunuzdan şiir de şiirin hikâyesi de ve hikâyenin şiiri de sizin olur:

*Lilinin çekip gideceği besbelli
Lilinin dönüp geleceği besbelli*

Liliyar şiirine ilham veren Charles Walters'a ait olan “Lili” isimli sinema filmidir. Film ve filmin anlattığı hikâye Karakoç’un “Liliyar” şiirinin sadece hareket noktasıdır. Lili, yolun başında körpecik bir kızdır. Hayatın sert darbeleri, zorlu dönemeçleriyle henüz tanışmaya başlamıştır. Babasının ölümüyle şehre gelen Lili, birey olmanın, kendi olmanın zorlukları ve sancısıyla yüzleşir. Büyümenin, olgunlaşmanın, kendi ayakları üzerinde durmanın zorluklarını tecrübe eder. Hayata tutunmak için çalışması gerekir. Cabaret de Paris sirkinde çalışan Marcus ile tanışır ve bu sirkte garson olarak işe başlar. Marcus’a olan aşkı, işini yapmasına engel olur. Marcus’un sihirbazlık maharetiyle kutunun içinden çıkardığı mendilleri hayretler içinde izler. Bu izleme işini öyle abartır ki işini yapamaz hâle gelir ve nihayetinde işten atılır. Lili’yi sahneye kilitleyen gösteri değil, Marcus’a olan aşkıdır. Bu aşk, tek taraflıdır. Sihirbaz Marcus’un kutudan çıkardığı mendiller, Üsküdar’da aşka davet eden veya aşkına cevap veren/vermeyen mendillerden başkadır.

*Ekmek ha bakkalın olmuş ha Cabaret de Paris’inin
Sen herhangi bir ekmek yiyeceksin işte Lili
Ekmek ne kadar Allah’ınsa Lili de o kadar Allah’ın Lili*

*Yüzün ruhun kadar aydınlık ya Lili
Gönlün soğuk sular güzel aynalar gibi ya Lili
Anladın ya kutunun içinden çıkan mendil
Olamaz Üsküdar'dan geçerken bulduğun mendil*

Lili Marcus'u severken, başkasının da kendini sevdiğinden habersizdir. Kuklacı Pool, Lili'ye gönlünü vermiş, onu uzaktan hayranlıkla sevmektedir. Lili başkası yüzünden acı çekerken bir başkası da Lili'ye olan aşkı ve sevgisi yüzünden acı çeker. Lili Marcus'a, Pool de Lili'ye karşı gizli bir sitem içindedir. İnsan bir kez sevmeyegörsün, sevdiği kişi artık onun için bir beklenti ağacına dönüşür. Birbirini sevenler arasında bir umut dili gelişir. Bu dile ummak dili de denebilir. Söylemeden anlaşılacak, hissedilmek, bilinmek ve bulunmak isterler. Sevginin bu kapalı devre dili çok zor ama bir o kadar da öğreticidir. Tek taraflı sevgilerdeyse ummanın, beklenti içinde olmanın bedeli çok daha ağırdır. Bu bedel de sevginin sahiciliğine, büyüklüğüne bağlanır. Dionys Mascolo "Cevap vereni olmayan bu beklenti, bu askıda kalmış üzüntü, bu telaffuz edilemez sitem, bu da aşkın bir parçasıdır." der. Aşk karşılıklı olunca insanın ruhunu aydınlatır. Lili'nin aşka düşmesi gibi tek taraflı olunca da insanın ruhunda derin bir sızı bırakır. Aşk, acısıyla da coşkusuyla da insanın ruhuna taze anlamlar getirir.

Pool savaşta yaralanır ve dansçı yeteneğini yitirir. Bundan olsa gerek katılmış, çekilmez bir insan olmuş ve sert bir karaktere bürünmüştür. Hayat şartları Pool'ü sirkte bir kuklacı yapar. Lili, Pool'ün katılmış kalbindeki incelikleri yeniden açığa çıkarır. İşten atılan Lili, kuklaların kendisine "Bizi bırakıp nereye gidiyorsun?" demesiyle onlarla konuşmaya başlar. Lili ve kuklanın sohbeti, Marcus'un ve seyircinin ilgisini çekince Lili yeniden işe alınır. Pool Lili'nin kalbini okur, onun içinden geçenleri hisseder ve kuklaları da ona göre konuşturur. Kuklalar Lili'yi o kadar iyi anlar ki Lili, kuklaların kukla olmadığına kanaat eder.

Tagore, "Karanlıkta el yordamıyla gezinirken rastladığımız nesnelere sıkıca tutunuruz ve onların tüm varlığımız olduğuna inanırız. Aydınlıkla beraber elimizi gevşetir, nesnelere yalnızca bağlı olduğumuz bütünün parçaları olduğunu keşfederiz." der. Lili'nin yaşadığı hâl biraz da böyledir. Ruhu karanlık içinde kalan, işini kaybeden, aşkına karşılık bulamayan, sevdiği adamın evli olduğunu öğrenen ve nereye gideceğini bilemeyen Lili kuklalara sığınır. Cansız olduklarını bildiği bu nesnelere ruhu olduğunu hisseder. Lili'nin çocuksu görüntüsünün ardında kavrayışı yüksek, olgun bir kadın vardır. Öyle ki kuklalar Lili'nin daima "güzeller güzeli" olacağını, daima "sultanlar sultanı" olacağını haykırır. İpekleri kıskandıran bakışlarıyla Lili, istese de asla "taş yürekli" olamaz. Güzel, her durumda ve her koşulda güzelliğini, şairane dokusunu, temiz seciyesini, yüksek ahlakını, safiyetini korur. Burada dikkat çeken bir ayrıntı da kuklaları konuşturan Pool'ün aşk acısıyla çekip giden Lili'ye nefret diliyle hitap etmemesidir. Pool, Lili'ye bir aşkın incelikli dili ve ifadesi nasıl bir hitabı gerektiriyorsa öyle konuşur.

Kuklaların kendisini anlaması karşısında şaşkına dönen Lili, gözyaşları içinde kuklalara sarılır. Kuklalara can veren sesin kim olduğunu öğrenmek istercesine perdeyi kaldırır ve karşısında Pool'ü görünce bir kez daha şaşkınlık yaşar. Pool, geçen zaman içinde Lili'yi nakış nakış ezberler, onun sevgisini ilmek ilmek örer. Kalbin dikkati birine duyulan derin alakadan doğar. Kalp dikkat kesildiği şeye bütün ruhuyla yönelir, ona yakın olmak ve onun tarafından çağırılmak ister. Hissî yakınlıklar “Seni anlamak istiyorum.” niyetiyle yüküdür. Pool, Lili'ye bu nazarla bakar, onun en yakını olmayı arzular.

Ruhunun dehlizlerinde çırpınan Lili, Pool'ün sözlerini içinde tartar ve onu sevdiğini anlar. Pool, başından beri Lili'nin kalbini fethetmek için mücadele eder. Güzele yakın olmak isteyen ona layık ve yaraşır şekilde hareket eder. Aşkına karşılık bulan “çirkin adam” birden güzelleşir. Çünkü güzellik, insanın ona atfettiği anlama göre şekillenir. Birini seven ondaki güzelliğin farkına varır, o güzellik sebebiyle sevilenin kalpteki yeri herkesten özge ve herkesten başkadır. Güzel tensel bir hazza, bir menfaate konu olan değil, ruhu hoşnut eden, akli ve kalbi heyecanlandıran, insan ruhuna kendi müziğini duyurandır. Güzellik ruha ait olandır. İnsanın kendini bulduğu yerdir. Lili, ait olduğu kalbin Pool olduğunu anlayınca “keklik gibi” ona koşar. Adamı burnundan, saçlarından yakalar.

İnsan kendini bulduğu kalbe bağlanır, orada güvende hisseder. İyi hissettiği, değerinin bilindiği bu yerde ruhu gelişir, serpilir. İnsanın kendini bulduğu sözler, şiirler, şarkılar kalbinin kandili olur, içini aydınlatır. Lili içi aydınlanmış, gözleri parlamış bir şekilde adamın boynuna “çocukça ve çılginca” atılır. Ve her aşk biriciktir. Her kavuşma kendine münhasır bir hâlde gerçekleşir. Tarife hacet olmayınca, söz bitince, düğümleinince şair sözünü şöyle bağlar: “Ben konuşmasını bilmem Lili.”